

der en meget indgaaende Fremstilling af, hvorledes Grænseproduktivitetens læren bygger paa Forudsætningerne om det fuldkomne Marked med intens Konkurrence og ubegrænset Bevægelighed for Produktionsfaktorerne. Ogsaa her er det lykkedes Forf. at give en med talrige Eksempler illustreret Beskrivelse af Gnidningsmodstanden i det økonomiske Liv og den betydelige Immobilitet. Dette gælder i særlig Grad Kapitlet om Arbejdslønnen, hvor der skarpt sondres mellem det frie Marked med fuld Bevægelighed for Arbejdskraften og uden Organisationer af Arbejdsgivere og Arbejdere og saa paa den anden Side det virkelige Samfund, hvor disse Forudsætninger ikke er til Stede. Men Forf. nøjes naturligvis ikke hermed; de kommer ind paa Spørgsmaalet, om hvorvidt Lønnens Højde blot beror paa Organisationernes Styrke, hvorvidt Fagforeningerne kan forhøje Lønnen og samtidig have lige mange Medlemmer i Arbejde, om hvorledes Begrænsningen af Tilgangen til eet Fag virker overfor andre Fag, osv.

Afsnittet om Pengevæsenet er derimod noget kortfattet og uhistorisk, ligesom Kapitlet om Vekselkurserne er for skematisk behandlet. Nogle Betragtninger over Spørgsmaalet om, hvorvidt det er berettiget at konfiskere den „ufortjente“ Jordrente, burde have været udeladt, fordi dette ikke er et teoretisk Spørgsmaal.

Men bortset fra disse Mangler er det en fortrinlig Lærebog. Den giver ikke alene en Fremstilling af de teoretiske Grundsatninger, men der gøres overalt Forsøg paa at anvende disse Principper ved Forklaring af aktuelle økonomiske Spørgsmaal. Bogen er derfor ikke saa abstrakt og virkelighedsfjern, som Lærebøger af lignende Art i Almindelighed er, og den er til lige netop som Følge af den ret grundige Beskrivelse af de Forhold, der forhindrer de økonomiske Kræfter i at virke frit, en mere korrekt Fremstilling end den sædvanlige skematiske Lærebog.

C. Ulrich Mortensen.

ALEXANDER MAHR: *Untersuchungen zur Zinstheorie*. VI + 122 S. Gustav Fischers Forlag. Jena 1929. Pris 5 Rmk.

Forfatteren er i første Linie Elev af Böhm-Bawerk. Man ser det straks af Optakten, idet første Kapitel benyttes til en energisk sammentrængt Fremstilling af Böhm-Bawerks Lære.

Naar man ser bort fra Wicksell og hans Skole — om man tør tale om en saadan — har B.-B. jo været ude for megen

der en meget indgaaende Fremstilling af, hvorledes Grænseproduktivitetens læren bygger paa Forudsætningerne om det fuldkomne Marked med intens Konkurrence og ubegrænset Bevægelighed for Produktionsfaktorerne. Ogsaa her er det lykkedes Forf. at give en med talrige Eksempler illustreret Beskrivelse af Gnidningsmodstanden i det økonomiske Liv og den betydelige Immobilitet. Dette gælder i særlig Grad Kapitlet om Arbejdslønnen, hvor der skarpt sondres mellem det frie Marked med fuld Bevægelighed for Arbejdskraften og uden Organisationer af Arbejdsgivere og Arbejdere og saa paa den anden Side det virkelige Samfund, hvor disse Forudsætninger ikke er til Stede. Men Forf. nøjes naturligvis ikke hermed; de kommer ind paa Spørgsmaalet, om hvorvidt Lønnens Højde blot beror paa Organisationernes Styrke, hvorvidt Fagforeningerne kan forhøje Lønnen og samtidig have lige mange Medlemmer i Arbejde, om hvorledes Begrænsningen af Tilgangen til eet Fag virker overfor andre Fag, osv.

Afsnittet om Pengevæsenet er derimod noget kortfattet og uhistorisk, ligesom Kapitlet om Vekselkurserne er for skematisk behandlet. Nogle Betragtninger over Spørgsmaalet om, hvorvidt det er berettiget at konfiskere den „ufortjente“ Jordrente, burde have været udeladt, fordi dette ikke er et teoretisk Spørgsmaal.

Men bortset fra disse Mangler er det en fortrinlig Lærebog. Den giver ikke alene en Fremstilling af de teoretiske Grundsatninger, men der gøres overalt Forsøg paa at anvende disse Principper ved Forklaring af aktuelle økonomiske Spørgsmaal. Bogen er derfor ikke saa abstrakt og virkelighedsfjern, som Lærebøger af lignende Art i Almindelighed er, og den er til lige netop som Følge af den ret grundige Beskrivelse af de Forhold, der forhindrer de økonomiske Kræfter i at virke frit, en mere korrekt Fremstilling end den sædvanlige skematiske Lærebog.

C. Ulrich Mortensen.

ALEXANDER MAHR: *Untersuchungen zur Zinstheorie*. VI + 122 S. Gustav Fischers Forlag. Jena 1929. Pris 5 Rmk.

Forfatteren er i første Linie Elev af Böhm-Bawerk. Man ser det straks af Optakten, idet første Kapitel benyttes til en energisk sammentrængt Fremstilling af Böhm-Bawerks Lære.

Naar man ser bort fra Wicksell og hans Skole — om man tør tale om en saadan — har B.-B. jo været ude for megen

haard Kritik i skandinavisk Litteratur. Her tænkes paa Cassel, Jak. Kr. Lindberg og senest Birck i „Den økonomiske Virksomhed“. Bircks sent offentliggjorte Kritik af B.-B. har Forfatteren ikke faaet med i sin Behandling. Som det senere vil blive antydet, er et Par af Mahrs Angreb paa B.-B.'s Forudsætninger identiske med nogle af Bircks Indvendinger.

Anderledes derimod med Lindbergs Kritik, der fremkom i dette Tidsskrifts 43. Bind 1905. Mahr giver et udførligt Referat af denne og fremsætter dernæst nogle imødegaaende Betragtninger.

I nævnte Kritik fremstilles, hvorledes man let kunde tænke sig Ligevægtpunkter ved andre Lønhøjder end den, som B.-B. naar til i sine berømte Tabeller, hvor Grunden lagdes til den ny Lønningsfondsteori.

I Følge B.-B.'s Forudsætninger, som naturligvis bibeholdtes i Lindbergs Kritik, skulde hver Driftsherre anvende alle de 10,000 Kr., han tænktes i Besiddelse af, for at der kunde komme Ligevægt paa Kapitalmarkedet, samt $6\frac{2}{3}$ Arbejdere, for at der kunde komme Ligevægt paa Arbejdsmarkedet.

B.-B. oversaa nu, at man da let kunde finde Korrelationen mellem l , Lønnen pr. Arbejder, og t , Produktionsperiodens Længde, af Formlen:

$$l = \frac{10,000 \cdot 2}{6\frac{2}{3} \cdot t} = \frac{3000}{t}$$

Indvendingens Resultat var, at naar man anvendte de Tal for Lønhøjder og Produktionsudbytter, som B.-B. har brugt i sine Tabeller, naaede den enkelte Driftsherre den største Rente ved den længste Produktionsperiode, som B.-B. overhovedet tog i Betragtning, og yderligere at Driftsherren i sine Bestræbelser for at naa dette for ham ideelle Punkt ikke vilde komme i Konflikt med andre Driftsherrer, idet hverken han selv eller de andre Driftsherrer med Fordel kunde anvende flere Arbejdere, fordi han forlængede sin Produktionsperiode.

Selv uden at Driftsherrerne sluttede sig sammen, vilde Lønnen altsaa hurtigt naa det laveste Punkt, den kunde, nemlig Eksistensminimet. Det Modbevis, B.-B. mente at have ført mod Ricardos jærnhaarde Lønningslov, sank da sammen.

Dr. Mahrs Stilling til denne Tankegang er, at den er ganske konsekvent udviklet af B.-B.'s egne Præmisser. Var B.-B. i sin Søgen efter Ligevægtpunktet ikke gaaet frem med „Herumprobieren“, men efter ovenstaaende Formel, maatte han være kommet til lignende Resultater.

Men han vilde da ogsaa efter Dr. Mahr have set, at hans Forudsætninger indeholdt en Fejl.

B.-B.'s Tankegang bygger paa den Forudsætning, at man kan anvende den forhaandenværende Kapital, som det passer een og uden økonomiske Tab i samtlige Produktionsperiode-længder fra 1 til 10 Aar.

Dette strider nu — efter Mahr — mod Virkeligheden. En Overgang fra kortere til længere Produktionsperioder sætter sig langsomt igennem (jvf. Birck S. 217, Linie 20 f. oven) og resulterer vel i en højere Gevinst for Driftsherren, men man maa da tage i Betragtning, hvad denne bruges til. Opspises den, ophører dermed videre Forlængelse af Produktionsperiodens Længde. Dette Tilfælde frembyder da ingen Interesse. Anlægger man derimod Merudbyttet produktivt, forøges Subsistensfonden (jfr. Birck S. 214, Linie 8 f. neden). Det er da galt at forudsætte det samme Fond for korte og lange Produktionsomveje, saaledes som B.-B. og Lindberg gør.

Dermed falder — efter Mahr — ogsaa Lindbergs videre Følgeslutninger.

Denne Modkritik vilde være berettiget, hvis den ikke oversaa, at L. i ovennævnte Afhandling, efter at have kritiseret og suppleret B.-B. med den af Mahr omhyggeligt refererede og i ovenstaaende genrefererede Fremstilling, opstiller en Tabel, der netop gaar ud paa at vise, hvorledes det gaar, naar Subsistensfonden vokser. Nemlig at Lønnen kan stige, omend Lønstigningen ikke holder Skridt med Kapitaldannelsen, at Renten da falder, og Kapitalistklassen derfor er interesseret i et saa stort uproduktivt Kapitalforbrug som vel muligt.

Havde Mahr ikke overset disse supplerende Bemærkninger, vilde han næppe have forsøgt at bekæmpe L.'s Følgeslutninger alene paa Grundlag af det virkelighedsfjerne i de fra B.-B. kun foreløbigt overtagne forenkledede Forudsætninger.

Ogsaa en anden af Böhm-Bawerks Forudsætninger opponerer Mahr mod (se Side 18 og 43). Det er ikke den, der bestaar i, at Böhm-Bawerk gaar ud fra, at klogt valgte Produktionsomveje fører til et Tilskud i Produktionsudbytte, men derimod den samtidige Forudsætning B.-B. gør, at dette Tilskud bliver stadig mindre, efterhaanden som man gaar længere Produktionsomveje. Altsaa, for at udtrykke det i grafisk Terminologi, at Produktionsudbyttekurven stiger med faldende Tilvækst. Efter Mahrs Mening stiger den i Virkelighedens Verden lige saa ofte med konstant eller stigende Tilvækst.

Dette være nu, hvad det være vil — Kritikken afslører

imidlertid Forfatterens bristende Klarhed over, at netop denne Forudsætning, han opponerer mod, ikke er tilfældigt valgt, ikke er en ligegyldig Udbygning af Teorien, men tværtimod er en med Flid tilpasset Hovedhjørnesteen i den Fordelingslære, man nu kalder den Böhm-Bawerk-Wicksellske ny Lønningsfondsteori.

Forudsætningen, der iøvrigt synes at stamme tilbage fra von Thünen og Jevons, er fortrinlig for Formålet af 2 Grunde. Hvis man ikke forudsatte en Produktivitetskurve, der steg, var en saadan overhovedet irrelevant for en Kapitalrenteteori, og hvis man ikke forudsatte, at den steg med aftagende Tilvækst, kunde den ikke bruges i en Ligevægtsteori.

Den ny Lønningsfondsteori fremstilles bedst ved den af Wicksell i hans Ungdomsarbejde „Ueber Wert, Kapital und Rente“ opstillede grafiske Illustration. Man tænker sig et Koordinatsystem med Tiden som Abscisse og Produktionsudbyttet som Ordinat. En Kurve af ovennævnte Form indtegnes. Fordelingsspørgsmaalet løses nu saaledes. Lad os sige, at Kapitalen rækker til til en t -aarig Produktionsperiode. Ordinaten til dette Punkt tegnes. I det Punkt, hvor denne skærer Produktivitetskurven, konstrueres Tangenten.

Denne afskærer Stykket l , der maaler Lønnen, af Ordinataksen (svarende til at Lønnen har samme Dimension som p , Produktionsudbyttet). Af Abscisseaksen afskæres samtidig Stykket $\frac{2}{z}$, hvor z er Renten (svarende til at Renten har Dimensionen $\frac{1}{t}$, hvor t er Tidsdimensionen).

Denne Konstruktion tilfredsstiller den Böhm-Bawerk-Wicksellske Fordelingsformel

$$p = l \cdot \left(1 + \frac{z \cdot t}{2}\right),$$

hvilket man let indser ved en Betragtning af ligedannede Trekkanter. Konstruktionen kan da tages som Illustration til Løsning af Fordelingsspørgsmaalet under de af Wicksell nærmere fremstillede statiske Forudsætninger.

Man vil imidlertid se, at Tangenten ikke kan konstrueres, undtagen netop under de valgte Forudsætninger om Produktivitetskurvens Udseende. Den faldende Tilvækst er da en Hovedhjørnesteen for den ny Lønningsfondsteori.

Det vil føre for vidt her at behandle denne Forudsætnings Virkelighedstroskab, Spørgsmaalet er jo iøvrigt indtil Aandsfortærelse gennemdiskuteret af B.-B. i hans Exkurse.

Man vil af det foregaaende have set, at Mahr ikke er nogen ukritisk Elev af B.-B. Sine kritiske Evner lægger Forfatteren ogsaa for Dagen i 2det Kapitel, der behandler andre moderne Teorier: Fishers, Fetters, Wicksells, Cassels, Schumpeters og Hahns.

Wicksells største Fortjeneste er efter Mahr hans Lære om Diskontosatsens Afvigelser fra den normale Rente; iøvrigt roses han som en af de faa virkelige Kendere af Böhm-Bawerk (Side 21). Naar Mahr senere (Side 43, Note 1) bebrejder W., at han uden videre overtager B.-B.'s Forudsætning om Produktivitetens Udseende, maa det, jævnfør ovenstaaende, ses som et enkeltstaaende Forsøg paa en Underkendelse af dette Kendskab, et Forsøg som Forfatteren utvivlsomt hellere skulde have undladt.

Med 3die Kapitel begynder ogsaa andet Afsnit, der omfatter Forfatterens positive Fremstilling. Den udmærker sig ligesom den foregaaende kritiske Del ved et klart Fremstillingssæt. Paa flere Punkter udbygger Forfatteren selvstændigt den moderne Kapitalrenteteori.

Et af de Punkter, hvor Forfatteren viser stor Selvstændighed, er Spørgsmaalet om Kapitalrenten i et socialistisk Samfund.

Altfor lang Tid har Behandlingen af dette Spørgsmaal beroet hos Cassel, der paa dette Punkt efterhaanden ikke er mindre ensidig end hans Antipode B.-B. var. Naar Cassel Gang paa Gang vender tilbage til dette Spørgsmaal, hænger det maaske sammen med, at han selv en Gang i sin Ungdom har ment, at Kapitalrenten kunde falde væk i et stationært, socialistisk Samfund. Ingen er saa haarde mod Hedningerne som de, der sent er blevet omvendt! De Argumenter, hvormed Cassel paa dette Punkt forfølger dem, der ikke har den rette Tro, tilfredsstillende imidlertid ikke Mahr.

Den stærke Stigning af Behovet efter Boliger, som Cassel mener en Rente paa 0 Procent vilde medføre, og som er en af Hovedgrundene til, at en saadan er umulig, en slig Stigning mener Mahr ret hurtig vilde finde sin Grænse som Følge af Amortiseringen og Istandholdelsen i videste Forstand. (Se Side 72—73 og 89).

Hovedgrunden til, at Renten i vort nuværende Samfund ikke kan falde til Nul, ligger i den voldsomme Stigning i Værdien af de faste Rentekilder, Jorden o. s. v., som et saadant Rentefald vilde medføre. Denne Tanke er iøvrigt herhjemme allerede skarpt formuleret af V. J. Madsen Mygdal i 1893 i hans desværre ret upaaagtede Bog „Frihed“ (Side 40).

Men da man i det socialistiske Samfund ikke skal omsætte de faste Rentekilder, fordi de er og forbliver Fælleseje, falder den Anstødssten naturligvis bort (se Side 83).

Læsere, interesseret i Kapitalrenteteori, vil af det foregaaende have set, at Mahrs Bog ikke alene er værd at stifte Bekendtskab med paa Grund af dens omfattende Fremstilling af tidligere Forfatteres Meninger, selv Forfattere, som man som Følge af Mahrs Nationalitet forbavses over at se omtalt, men ogsaa for de originale Standpunkter, Forfatteren indtager i visse tvivlsomme Spørgsmaal.

Niels Lindberg.

G. TÖRNQUIST: *Kostnadsanalys och prissättning i detaljaffärer*. P. A. Norstedt & Söner, Stockholm 1929. (138 S.)

Den svenske Interesse for Detaljhandelsundersøgelser har formaaet at bevare sin Livskraft. Som i andre Lande har den sit oprindelige Udspring i den i Prisfaldsaarene opstaaede Discrepans mellem Engros- eller Detaljpriser. I Danmark gav denne Foreteelse Anledning til megen offentlig Diskussion, hvis Resultat var nogle faa Foranstaltninger, offentlige Prøveindkøb og Priskontrolkomité, der var ligesaa uskadelige for de Handlende som de var resultatløse for Køberne. Detailhandelsproblemet blev her skubbet i Baggrunden for andre Problemer, som trængte sig stærkere paa. I Sverige derimod vedblev Varedistributionen at staa paa den økonomiske Diskussions Dagsorden. Paa Professor Heckschers Initiativ blev det Undersøgelsesarbejde organiseret, som resulterede i Varedistributionskomiteens „Undersökning av kostnader inom vissa grenar av den svenska Varudistributionen“ (anmeldt af H. Koed, 67. Bind, S. 380).

Det nye Materiale, der nu foreligger dels i Törnquists Bog og dels i to „Meddelanden“, betegner Fortsættelsen af Varudistributionskomiteens Arbejde, dog at det nu er det affärs-ekonomiska forskningsinstitut vid Handelshögskolan, der udfører Arbejdet.

Detailhandelsundersøgelse er ikke en, men flere Ting. Paa samme Maade som man ser snart Arkæologer, snart Meteorologer og snart Antropologer gøre Forskningstogt til Grønland, sætter de forskellige Undersøgelser af Detaljhandelen sig forskellige Maal. Man kan skelne mellem tre Hovedformaal 1) Undersøgelse af Detaljhandelens Organisation med Beskrivelse af Handelens sædvanlige Veje, Salgs- og Betalingskoutumer m. v., 2) Omkostnings- og Avancestatistik med Angivelse